

	ULUSLARARASI AKADEMİ DERGİSİ INTERNATIONAL JOURNAL OF ACADEMY (e-ISSN: 2979-9937)	Yıl/Year: 2023 Cilt/Volume: 2 Sayı/Issue: 1
---	---	--

Anzak Askerlerinin Günlük ve Mektuplarında Gelibolu Muharebeleri ve Türk Algısı
The Battle of Gallipoli in the Diaries and Letters and Turkish Perception of the Anzac Soldiers

Dr. Öğr. Üyesi Ayhan CANKUT¹

MAKALE BİLGİSİ	ÖZET
Anahtar Kelimeler: Gelibolu, Türkler, Anzak, Mektuplar, Günlükler. Makale Kategorisi: Araştırma Makalesi Gönderilme Tarihi: 11.02.2023 Revizyon Tarihi: 14.02.2023 Kabul Tarihi: 14.02.2023	Gelibolu Muharebeleri, harp tarihimizde dönüm noktası olan olaylardan biridir. Bu savaşın Türk ulusuna verdiği en büyük armağan, Atatürk'ü ve onun askeri dehasını ortaya çıkarmak olmuştur. 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı ile uğradığımız büyük bozgunundan sonra, Türk kahramanlığının ve zaferinin destanı tekrar Gelibolu Muharebeleri ile yazılmıştır. Deniz ve karada sürdürülen savaşın cereyan tarzı, Türk ve dünya tarihi açısından önem taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin Birinci Dünya Savaşı'na katılması sonucu açılan Gelibolu Cephesi ve bu cephede 18 Mart 1915-9 Ocak 1916 süresinde alınan karar ve yapılan uygulamalar, sosyopolitik öneme sahip olup, bu önem hem tarihe hem de yansımaları ile bugüne aittir. Savaşa katılan Avusturya ve Yeni Zelanda Kolordusu (Anzak) askerlerinin savaş tecrübelerini anlatan mektupları ile Gelibolu Yarımadası'ndaki yaşamları ve ömürlerinde ilk kez karşılaştıkları kendilerine "vahşi, barbar vs." olarak propagandası yapılan Türk askerleri hakkındaki algıları, yarımadada yaşanan mücadelenin bir başka boyutunu göstermiştir. Bu çalışma ile Birinci Dünya Savaşı'nın en önemli cephelerinden biri olan Gelibolu Muharebelerinde, İtilaf Devletleri tarafında savaşa katılan Anzak askerlerinin mektuplarında savaşın ve karşılaştıkları ilgili Türk algısı analiz edilecektir.

ARTICLE INFO	ABSTRACT
Keywords: Gallipoli, Turks, Anzac, Letters, Diaries. Article Classification: Research Article Date Received: 11.02.2023 Date Revised: 14.02.2023 Date Accepted: 14.02.2023	The Battle of Gallipoli is one of the turning points in our war history. The greatest gift this war gave to the Turkish nation was to reveal Atatürk and his military genius. After the great defeat in the Ottoman-Russian War of 1877-78, the epic of Turkish heroism and victory was written with the Battle of Gallipoli. The course of the war, which is carried on at sea and on land, is important for Turkish and world history. The Gallipoli Front, which was opened as a result of the participation of the Ottoman Empire in the First World War, and the decisions and practices taken on this front between 18 March 1915 and 9 January 1916 have socio-political importance, and this importance belongs to both history and today with its reflections. The letters of the Australian and New Zealand Army Corps (Anzac) soldiers who participated in the war, described their war experiences, and their perceptions of the Turkish soldiers they encountered for the first time in their lives on the Gallipoli Peninsula, who were being propagated as "wild, barbarian, etc.", showed another dimension of the struggle in the peninsula. In this study, the perception of the war and the Turks, they encountered will be analysed in the letters of the Anzac soldiers who participated in the Battle of Gallipoli, one of the most important fronts of the First World War, by the Allied Powers.

¹ Çağ Üniversitesi, Mersin, ayhancankut@cag.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-8890-2727.

Atf için (Cite as): Cankut, A. (2023). Anzak askerlerinin günlük ve mektuplarında Gelibolu muharebeleri ve Türk algısı. *Uluslararası Akademi Dergisi*, 2(1), 1-11.

1. Giriş

Balkan Savaşları'nın ardından gelen Kafkas ve Süveyş Kanalı cephelerindeki yenilgiler Türk halkının moralini iyice bozup, kendine olan güvenini çok sarsmıştır. Bu nedenle, Çanakkale'de savaş başladığında herkes, Osmanlı ordularının kısa sürede yenileceğini ve İstanbul'un ele geçeceğini umuyordu. Sadece yabancı ülkeler değil, İstanbul Hükümeti ve resmî çevreler de aynı görüşteydiler. Gerekli hazırlıklar da yapılmış İstanbul'un düşmesi durumunda hükümet ve arşivlerin taşınması için ilk önlemler de alınmıştı. Ancak tersi olup da dünyanın, en güçlü donanma ve orduları Çanakkale'de durdurulduğunda, ulusun moralinin birden düzelişip güçlendiği ve kendine olan güvenini yeniden kazandığı görüldü.

Ayrıca hem içeride hem de dışarıda düşmesi beklenen hükümet de düşmediği gibi, aksine daha da güçlendi. Şartlar ne denli güç olursa olsun başarı kazanılabileceğine olan inanç ile ulusun yükselen moral ve artan özgüveni, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ardından başlatılacak Türk ulusal mücadelesinin de ilk kıvılcımlarını oluşturur. Onun içindir ki çağdaş Türkiye'nin kuruluşuna varan ulusal bağımsızlık mücadelesinin ilk ciddî sınavları da Gelibolu yarımadasının kıyı ve tepelerinde verilmiştir denilebilir. Gelibolu Muharebeleri Türkler için tarihin önemli bir dönüm noktası olduğu gibi, bu muharebelere katılan diğer milletlerin askerleri üzerinde de derin etkiler bırakmıştır. İngiltere'nin liderliğinde dominyon ve sömürgelerinden önce Mısır'a sonra da Gelibolu'ya getirilen Anzak askerlerinin de yıllarca hafızalarından silinmeyecek hatta gelecek nesillere aktardıkları Gelibolu günleri, yaşamlarının en önemli anıları olarak kalmıştır.

Gelibolu Muharebelerinde İngiliz kuvvetlerinin yarımada'nın kuzey kesimindeki en önemli taarruz gücü olan Avustralya ve Yeni Zelanda birlikleri "*Avustralya ve Yeni Zelanda Kolordusu*" (The Australian and New Zealand Army Corps [A & NZAC]) askerleri, kolordunun adından dolayı "Anzaklar" olarak bilinirdi (Robertson, 1990: 33-38). Savaş öncesi Avrupa'daki gerilimin çok uzağında bulunan Avusturalya ve Yeni Zelanda'nın kıtalar arası büyük bir savaşa katılabilecek güçte orduları olmadığı gibi, elde mevcut kısıtlı askeri yapısıyla bölgelerinin asayiş ve güvenliğini sağlayabiliyorlardı. Ancak Avusturalya ve Yeni Zelanda'da İngiliz kökenli vatandaşlarının desteklediği bir kısım basın ve yayın organları, savaşa karşı olanların aksine, "*Japon ve Alman tehdidine dikkatleri çekerek savaşta, son adam ve son şilini feda edene kadar, Anavatan, İngiltere'nin yanında yer alınması gerektiğini*" savunuyorlardı (Özkan, 20015: 45). Her iki ülke de İngiltere'den 1907'de dominyon statüsü hakkını almış, sömürgeler yasası savaşta tarafsız olma hakkı tanınmasına ve dışişlerinde bağımsız görünmelerine rağmen ülke hükümetleri gönüllü asker toplama faaliyetlerine başlamışlardı.

İngiltere'nin bu ülkelerin savaşa katılmasını istemesinde daha çok rol oynayan, her iki ülke için savaşın kaybedilmesi ile karşı karşıya kalacakları Alman ve Pasifik'te gittikçe güçlenen Japon tehdidiydi. Ancak yapılan tüm propagandalara rağmen her iki ülkede, sosyalist Sendikaların karşı direnişi ve propagandası nedeniyle, adalarda yaşayan Maori ve Ranatongan² yerlilerinin haricinde savaşa katılacak gönüllü bulmak konusunda büyük sıkıntı yaşanmaktaydı.

Savaş taraftarı Avusturalya Hükümeti, 1915 Ocak ayının ilk günlerinde, gönüllüleri ikna etmek ve savaşa gitmelerini sağlamak için Avusturalya'nın güneyinde madenci kasabalarından biri olan "Broken Hill"de yaşanan bir saldırı olayını, Türklerden nefret uyandıracak şekilde kurgulayarak basın yoluyla kamuoyuna servis etmiştir. Sözde içinde tamamen siviller olan bir piknik trenine Osmanlı asker üniforması giyen ve beraberindeki dondurma arabasına Türk bayrağı asan iki saldırganın ateş açtığı, çıkan çatışmada saldırganların öldürüldüğü yaşlı bir görgü tanığın ifadesiyle manşetlere taşınmıştı. Ocak ayı boyunca Türk nefretini pompalayan

² Maori ve Ranatongan yerlilerini savaşa gönüllü olmalarını sağlamak için, "Atalarının ruhu Çanakkale'de savaşıyor" temalı afişler bastırmışlardır. Bknz: <https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com/2014/11/14/canakkale-savaslar- ingiliz-ve-anzak-propaganda-afisleri/>, (E.T.: 05.10.2022)

yazılar her iki ülkedeki gönüllülerin Çanakkale'ye gidişini hızlandırmıştır.³ “Barbar Türkler” algısı ve intikam duygusu Avusturalya ve Yeni Zelanda vatandaşları arasında gittikçe yayılmaya başladıkça, yaşı tutmayan gençlerin bile savaşa katılmak için istekli ve gönüllü oldukları, sahte belgelerle askere yazıldıkları görülmeye başlandı. Oysa gerçek çok farklıydı. Aradan geçen zaman Broken Hill saldırısının Türkler ile hiçbir ilgisi olmadığı, saldırının birkaç Afgan deveci tarafından yaptığı ortaya çıkmaya başlayınca, “*Barbar Türk*” algısı değişmeye başlamış, üzerine Gelibolu Muharebelerine katılan askerlerin cepheden yazdıkları mektupları ve dönenlerin anlatımları da eklenince bu algı “*Kahraman Türk*” algısına dönüşmüştür.

Çalışmada, Genelkurmay Başkanlığı Askeri Tarih ve Strateji Etüt Başkanlığınca tercüme edilen Gelibolu Muharebelerine katılan Anzak askerleri tarafından özellikle savaşın son aylarında vatanlarına gönderilen mektuplarda aktarılan tespit, duygu ve düşünceler incelenecektir.

2. Savaşa Katılan Askerlerin Günlük ve Mektupları

Gelibolu Muharebelerine, Avustralya ve Yeni Zelanda birlikleri de İngiltere'nin yanında katılmışlardır. Anzaklar olarak bilinen bu askerlerin, siperlerde tuttıkları günlükler ve ailelerine yazdıkları mektuplar, Gelibolu Muharebeleri ile ilgili değerli belge niteliği taşırlar. Bunların çoğu da Avustralya, Yeni Zelanda ve İngiltere'de resmî arşivlerde toplanmıştır.

John Churchill'in, Winston Churchill'e yazdığı mektup:

John Churchill bu mektubu, 18 Mart deniz harekâtının yapıldığı günün akşamı Limni'de, Franconia gemisinde yazıyor. Çanakkale Boğazı'ndaki İngiliz savaş gemilerinin, karadaki Türk bataryalarına yönelik bombardımanın yetersiz kaldığını ve bu topların ancak karadan yapılacak bir harekât ile etkisiz hâle getirilebileceğini belirten John Churchill ayrıca, o güne kadar denizdeyken hiç böyle bir ateşle karşılaşmadığını; denizcilerin de şaşkına dönerek buldukları yerde tutunamadıklarını anlatmaktadır:

18 Mart 1915 “...Çok hızlı yol alıyorduk. Henüz bir mil bile gitmeden bir sahra topundan bize ateş açıldı. Sesin yönünü kontrol ederek, üç büyük daire çizdik. İki-üç mil ilerimizde yoğun bir atış hâlinde olan donanmayı izlemekteyiz... Çanakkale'yi top ateşine tutan *Queen Elizabeth* gemisini ve toplarının çalışmasını çok net görebiliyorduk. Tüm mürettebatı güvertede toplanmış *İnfleksible*'in, garip bir rota izleyerek bize doğru yaklaştığını gözledim. Birkaç ufak top mermisi oldukça yakınımıza düştü. Biz ileriye, boğaza doğru gemileri izlemeye devam ettik. Birden durduk, hemen nedenini öğrendim: *İnfleksible* gemisi torpillerle, yara aldığı bildirmişti. Kayıkları hazırlayıp ona doğru yaklaşırken, yarım düzine muhrip de aynı şeyi yapmıştı. Gemi hafif bir darbe almıştı ve saatte on iki millik bir hızla yol alabiliyordu. Çok su almış görünmemekle birlikte, normal hâline de dönememişti. Bozcaada'ya kadar ona refakat ettik. Fazla bir zarar gördüğünü sanmıyorum. Dönüş yolumuzda *Gaulois*'in yanından geçtik; neredeyse batmış gibi, öne yatmış durumdaydı. Tavşan adalarına doğru hızla uzaklaştığını görebildim. Gelen mesajdan, *Irresistible* gemisinin de yaralandığını ve *Ocean* gemisinin onu boğaz dışına çıkartmaya çalıştığını öğrendik. Daha sonra *Queen*, bizden ayrılıp *Irresistible*'a yönelmesi için emir aldı. Kurtarma çalışmaları karanlıkla birlikte devam edecekti. Sonra gelen ve bir bölümünü gördüğüm mesajdan, iki geminin de kaybedildiğini öğrendim. *Bouvet*, 700 kişiyle birlikte batmıştı! Çok coşkulu ve heyecanlı bir günün ne korkunç bir bitişiydi bu! Gemilerin boğaza

³ İngiliz propagandacılar tarafından benzer kurgular Birinci Dünya Savaşı sürerken sık sık baş vurulan bir yöntemdi. Basit ve küçük asayiş olaylarını kurgulayarak, sanki soykırım ve katliam yapılmış gibi basın aracılığıyla Hristiyan ahalisi galeyana getirerek avantaj sağlama yoluna gitmişlerdir. Bunlardan en önemli örneklerinden biri de “Ermeni Tehciridir”. Osmanlı Hükümetince, asayiş kontrol altına alabilmek için Ermeni Tedhiş örgütlerinin faaliyette bulunduğu bölgelerde yaşayan Ermeni ahalisinin etkisiz bölgelere zorunlu olarak göç ettirilmesi sırasında yolda Ermeni örgütleri, eşkıyalar tarafından öldürülen veya hastalık sebebiyle ölen Ermenileri fotoğraflayarak ve kurgu tanık ifadeleriyle “Osmanlı Hükümeti Ermenileri katlediyor” propagandasıyla yayınlanan “Mavi Kitap” ile Osmanlı Devleti içinde yaşayan ve Avrupa'daki-özellikle Almanya'da-Hristiyanları Osmanlı Devleti aleyhine kışkırtmaya, Alman halkını da Osmanlı Hükümeti ile ittifak yapmaktan vaz geçirmek için baskı kurması için ayaklandırmaya çalışmışlardır (Yazarın Notu).

Anzak Askerlerinin Günlük ve Mektuplarında Gelibolu Muharebeleri ve Türk Algısı

saldırışı harika bir manzaraydı. Savaş gemileri Asya kıyılarına sokulmuş bir şekilde, sürekli bombardıman ediyorlardı. Ancak, Queen Elizabeth ilerlemiş ve boğazın ortasında, yan dönmüştü. Çok etkileyici görünüyor ve ilk bakışta dikkat çekiyordu. Heybetli büyük topları bu tablonun ana noktasını oluşturuyordu...” (Tunçoku & Taşkıran, 2000: 59-61).

Winston Churchill, Çanakkale Muharebelerine katılan kardeşi John Churchill'e yazdığı mektubunda genellikle, Birinci Dünya Savaşı gelişmeleri ve özellikle de Çanakkale Muharebelerine ilişkin görüş ve değerlendirmelerini anlatıyor. Kardeşi John ile Çanakkale'de buluşup, savaş konusunda onunla da tartışmayı çok istediğini, ancak Londra'da önemli olaylar olurken buna fırsat bulamadığını belirtiyor. Churchill, Kitchener ile Fransa ve İtalya üzerinden Çanakkale Cephesi'ne daha fazla kuvvet yollanması konusunda sonuçsuz bir tartışma yaptığını belirttiikten sonra, Kitchener'in; *“Kabinedeki becerikli adamların her şeyin çözümünü zorlaştırdığını, karşı görüşlerin fazlasıyla belirgin olduğunu”* söylediğini anlatıyor:

3 Ağustos 1915 *“... Kabinedeki muhalif görüşlere aldırma. Nasıl olsa hepsi gırtlığına kadar Çanakkale'ye batmış durumda. Sizler, sadece ilerlemeye bakın. Daha sonra bu konuda konuşuruz. Sanırım mektubum sana tüm bu gelişmeler arasında ulaşacaktır. Evet, savaş bir kumardır. Başka bir şey de olamaz... Yargıları en sona saklamalıyız. Tüm aklım, gönlüm sende ve komutanınızda. Bu savaşta, (Birinci Dünya Savaşı) başka hiçbir büyük saldırı, Müttefiklerin davası için böylesine çok şey sunmamıştır... Hiçbir zafer, bundan daha zevkli ve zamanlı olamayacaktır. Çok ciddi olarak umutluyum. İyi bir üstünlüğe sahip olduğumuzu ve onların (Türklerin) çok yıpranıp yorulduklarını, zarar gördüklerini düşünüyorum. Kayıplar kuşkusuz acı olacaktır. Ancak olsun. Ypres'teki (Fransa cephesinde) hiçbir şey sağlamayan kıyımdan daha iyidir... Geçen yıl bu vakitler savaşta donanmayı salimen koruyabilmiştim. Yeni bir güneş ve umut ışığına ihtiyacımız var. Tanrı sizleri korusun”* (Tunçoku & Taşkıran, 2000: 61-63).

Cecil Henry Jewwell adlı denizcinin tuttuğu günlük:

18 Mart Perşembe, “8.30, Bozcaada'da hazırlanıp Çanakkale Boğazı'na yöneldik. Agamemnon, harekâtı başlatıp yönlendirme emri aldı. 11.00, (Türk) havan topları ilerlemeye çalışan savaş gemilerimize ateş ediyor. Triumph ve Prince George, topları ateşe tutuyor. Tüm gemiler Çanakkale ve boğaz kalelerini ateşe tutuyor. Atışlar, havan topu bataryalarını da vuruyor. 11.35, Queen Elizabeth 15 mm'lik toplarıyla ateşe başladı. Boğaz içinde, muhtemelen mayın döken gemiler görüldü.” “Q.E. patlayan bir top mermisiyle isabet aldı. Infleksible'in karakol gemisi bir top mermisine hedef oldu ve battı. Tüm mürettebat kurtarıldı. Gemilere bağlı karakol gemileri çevrede dolanıp, boğazda akıntıya bırakılan serseri mayınları batırmaya çalışıyorlar. 12.19, kalelerden açılan ateş, Infleksible gemisini kaptan köprüsünden vurarak ateş almasına neden oldu. Çevremize top mermileri düşüyor ancak, şu ana kadar isabet yok... 12.58, Infleksible hâlâ alevler içinde, Fransız filosu, Türklerin sahra toplarını bombardıman etmeye devam ediyor. 14.00, Fransız savaş gemileri kalelere doğru yaklaştı, birisi (Bouvet) torpido ya da mayınla yaralandı ve yarım saat içinde battı...” “...İleride, Fransız savaş gemisi Gaulois su alıyordu, yaralanmıştı. Tüm mürettebatı gemiyi terk etmişti. Karakol gemileri 200 kişiyi kurtarıp, diğer Fransız gemilerine taşıdı. Birkaç Fransız savaş gemisi de Gaulois'in yardımına gelmişti. Gaulois, daha sonra Tavşan adalarına doğru çekildi ve gemi kurtarılması için karaya oturtuldu. (Bu gemi daha sonra onarılıp Tavşan adalarından ayrıldı). 2.43, bir top mermisi Q.E.'in bacasını uçurdu... 15.30, mermiler Lord Nelson gemisinin ana direğini vurdu. Lord Nelson'un karakol gemisi isabet aldı ve battı... 17.10, Ocean gemisi, yara alan Irressistible gemisini harekât alanı dışına çıkartma emri aldı. 18.15, Vengeance ve Albion gemilerine çekilmeleri emredildi. 18.48, ağır ağır batan Ocean ve Irressistible gemilerine kalelerden hâlâ ateş ediliyor. Çanakkale Boğazı'ndan çekildik. Bugünkü insan kaybımız 1000 kişi oldu. 25 Nisan 1915 Pazar, “02.15, donanma taşınacak malzeme ve kuvvetlerle dolu. 03.15'te Agamemnon, bombardıman ve birlikleri karaya çıkarmak üzere hazırlandı. 05.00, donanma Seddülbahir ve kuvvetlerin çıkartılacağı diğer noktalan yoğun bir şekilde bombardıman etmeye başladı. Seddülbahir ve Kumkale'de Türklerin saklanabileceği her yer tahrip edildikten sonra, kömür gemisi Riwer

Clyde (asker taşıyor), kayıklarla birlikleri sahile çıkarmak üzere kıyıya yanaştı. Türkler, geminin karaya sürüklendiğini sanıp, ele geçirmek için sahile koştular. Ama orada hem bizim hem de diğer gemilerin ateşiyle karşılaşp geri püskürtüldüler. Birlikler karaya çıktılar ve mevzi aldılar. Agamemnon ve destroyerler, Çanakkale Boğazı'na doğru ilerlediler; mayın tarama işiyle ilgilenecekler. Birliklerimiz başarılı bir şekilde karaya çıktı. Asya kıyısındaki Kumkale'ye çıkıp köyü ele geçiren Fransızlar, daha sonra geri çekildiler, gemilerine döndüler. Kumkale, Fransız gemilerinin ateşiyle dümdüz edildi. Fransa'ya bağlı Senegalli askerler Morto körfezine çıkartıldılar ve İngiliz hatlarının sağ kanadını oluşturdular. Seddülbahir'de ağır tüfek atılıyor. Çanakkale açıklarında, Türk torpido ve mayın gemileri görüldü. Q.E., atışların yönünü düzelteren uçağın yardımıyla, aşirtmaca ile, yarımada üzerinden ateş etmeye başladı. Dört parti ateş edildi ve Türk gemilerinden birisi batırıldı...” (Tunçoku ve Taşkiran, 2000: 77-84).

Müttefik kuvvetler 18 Mart 1915'de deniz muharebeleriyle geçemedikleri Çanakkale Boğazı'nı 25 Nisan'da başlattıkları kara işgal ve temizlik harekâtıyla geçmek için Gelibolu ve Çanakkale kıyılarına toplam sekiz çıkarma plajından on binlerce askeri karaya zor da olsa çıkarmayı başarmışlar ve kıyı başlarında tutundurmuşlardır. Çıkarmanın tam bir başarıya ulaşmaması, çıkarma kuvvetlerinin takviyesiyle, başarıyı genişletme çabaları Müttefik Kuvvetlerin sürekli yeni kuvvetleri yarımada sürmesiyle harekât sarmalına dönüşmüştü. Yarım adadaki asker mevcudunu artırmakla, Türklerin savaşma azminin kırılacağı düşüncesi Müttefik karargâhının ana planı haline gelmişti. Yeni Zelanda birliklerinde takviye amaçlı olarak çıkarma birlikleriyle birlikte Gelibolu'ya çıkan Yeni Zelandalı Çavuş Lamb tuttuğu günlükte yaşadıklarını şöyle anlatıyordu:

“9 Mayıs 1915 Pazar günü, İskenderiye'den cepheye gitmek üzere S.S. Grantully Castle adlı gemiye bindim. 12 Mayıs Çarşamba günü de Çanakkale Boğazı girişine vardık. Anzak koyuna, çarpışma bölgesine doğru kıyı boyunca yol almaya devam edip, saat 16.00'da ve ateş altında sahile çıktım. Tüm gece, çalılar arasında uyudum.” 18 Mayıs, “İlk destek siperlerinde gündüz ve gece boyunca eğlence başladı! Gece yansıma doğru, yer altı siperlerimize sığınmış iken Türkler ilerlemeye başladığından bizim de ileri atılmamız emri geldi. Kulakları sağır edici bir tüfek ateşi vardı. Bir saat kadar ayakta ve silâhla bekledik, sonra tekrar yattık. Gün aydınlanırken düşman siperlerimize doğru saldırıya başladı. Sol tarafımıza epey yaklaştılar. On dördüncü Waikoto birliğimiz (onlara) süngüyle saldırırken, topçu birlikleri ve makineli tüfekler de ateş açarak (onları) aşağı püskürttü. Tanrım, o ne gürültüydü! ...” 25 Mayıs, “Bu sabah, Türklerin üzerine (havadan) Japon bombaları atan Avustralyalıları seyredip eğlendik! Çünkü bu bombalar değil Türkleri, şeytanı bile korkutur. Tevekkeli değil, Türkler Avustralyalılardan çekiniyor. Bombalan belli bir yükseklikte ateşliyorlar, patladığında korkunç! Hani bildiğin gibi... Yüzlerce metrelik alan içinde kalan hiçbir canlı yaşayamaz. Atışlar hızlandığında Türklerin, Allah Allah diye haykırışlarını duyabiliyorum. Bombalar üzerlerine düşerken, eminim Allah'a söyleyecekleri çok şeyleri olacaktır!... Her neyse, bugün öğleden önce, onlar da bize kök söktürmüşlerdi...” 30 Mayıs, “Çetin sinir mücadelesi denilen şey bu olmalı. Türkler neredeyse hemen arkamızdaydılar ve kurşunları yere saplandıkça fırlayan çalı ve yapraklar başımızda uçuşuyordu. Gün boyunca yakıcı güneş altındayız. Tek yiyeceğimiz ise, sert-kuru bisküvi. Gece saat 11'de, 9'uncu Süvari Taburu siperleri terk ettiği için, bizim de çekilmemiz istendi. Kısa süre içinde bulunduğumuz tepeyi boşaltıverdik. Aşağıya ulaştığımızda hâlâ Türklerin kana susamış savaş çığlıklarını duyabiliyorduk. Sayılarının üç-dört bini bulduğunu sandığımız bu şeytanların haykırışlarını duymak, insanın ağzını acı bir tat ile dolduruyordu... Tepenin çevresinde, yarım daire düzeni aldık ve şeytanlar gibi bağırsıp çağrışan Türklerin gelmesini bekledik. Bıraktık, gelsinler! Yüz metre kadar yaklaşınca da tüfeklerimizi olabildiğince üzerlerine boşalttık. Tuzağa düştüklerinde attıkları çığlıklar artık öbür dünyalıktı. İyi bir iş yapmıştık. Karanlıkta, sayıca ne kadar az olduğumuzu göremediler. Ancak, Türkler ilerlemeyi durdurup sağa doğru çekildiler; sanki yarımada silip süpüreceklermiş gibi bağırp nara atıyorlardı. Biz de diğer dağ birliklerimizle birlikte hat boyu sağa doğru çekilip saldırılarını bekledik. Sadece bir noktada denediler. Allah Allah! diye çığlık ve haykırışlarla

Anzak Askerlerinin Günlük ve Mektuplarında Gelibolu Muharebeleri ve Türk Algısı

saldırdılar. Ancak şiddetli bir ateşle karşılaşınca korkarak, toparlanıp kaçtılar. Gün boyu çok adamımızı kaybettik ama ayınısını onlara yapıyorduk. Allah onlara acıdı da daha yakında değildik. Bazılarımız Türklere uzaktan ateş etmeye başladı ama binbaşı onlara ateşi kesmeleri emrini verdi. 'Bırakın lânet olasılar yaklaşınlar! Ne zamandır onlarla el sıkışmak isterdim.' diye bağırdı. Sanıyorum (Türkler) tuzağı fark ettiler ve hiç saldırmadılar. Yazık, oysa ki hepsini hallederdik!..” (Tunçoku ve Taşkiran, 2000: 65-72).

Çıkarma Subayı Charles Cabry Dix'in eşine yolladığı mektuplar:

17 Mayıs 1915 Anzak Koyu, “Geleli üç hafta oldu ve eğer esaslı bir destek almaz isek, üç ay daha kalacağa benzeriz. Bu, çok büyük çaplı bir harekât ve biz bu işi halledebiliriz, çözüp bitirmek zorundayız. Bu plâj çok sıcak. Her on dakika ortalama 250-300 top mermisi düşüyor ancak, kayıplarımız belirgin bir şekilde az...” 30 Mayıs 1915 Anzak Koyu, “...Hâlâ buradayız ve hâlâ direniyoruz ve gene ateş yağmuru altındayız. Triumph ve Majestic gemilerimizi batıran iki Alman denizaltısının varlığına karşın durumumuz, öncekinden daha iyi. Düşmanın artık cephanesini daha idareli kullandığını sanıyorum. Marmara Denizi'ne giren iki denizaltımızın, cephane taşıyan iki gemi yanı sıra, askerî gemileri de batırıldığını biliyoruz. Türkler, büyük saldırılarından bu yana, iki ufak saldırı yaptı ama her ikisinde de ağır kayıplar vererek geri püskürtüldüler. (Aldığımız) savaş esirlerinin tümü, Türklerin savaştan bıktığını ve İngiltere'yle savaşmak istemediklerini söylüyor...” 20 Temmuz 1915 Anzak Koyu, “...Burada işler biraz tavsayıp gevşemiş benziyor. Ben çok güçlü bir şekilde, üç hafta içinde Türkleri tam anlamıyla yeneceğimize inanıyorum. Tekrar burada, bu görevde olmak çok güzel. Yaşamın oldukça değişik bir görünüşü ve her an uğraşmaya geçecek bir şeyin bulunması... Son günlerde karaya çok sayıda Hovitzer topu çıkarttım. Su sorununu çözmek üzere önlemler alındı; ek kuvvetlerin geleceği de söyleniyor. Kısacası her şey daha iyi görünüyor. Düşmanın büyük bir saldırı yapacağına kuvvetle inanıyoruz. Ben, bir hafta içinde olacak diyorum. Böylece, şu andaki belirsiz durum biraz düzelecektir. Geçen iki kötü günün ardından düşman oldukça sessiz. Sanırım, büyük bir saldırı için toparlanıyorlar...” (Tunçoku ve Taşkiran, 2000: 73-77).

İngiliz propagandasının aksine Gelibolu muharebelerine katılan askerler arasında, savaştığı Türk askerleri hakkında olumlu söylentiler kulaktan kulağa yayılmaya başlamış ve bu durum yazılan mektuplara da yansımıştı. Güney siperleri bölgesinden J.M. Duncan isimli bir askerın arkadaşına yazdığı mektupta kaleme aldığı: “Henüz hiçbir Türk ile karşılaşmadığım için onları tarif edemiyorum, ama buradaki herkes onlar hakkında çok iyi şeyler söylüyorlar. Onların bir düşman olarak çok vicdanlı bir şekilde savaştıklarından bahsediyorlar...” (Tetik vd., 2009: 1080) ifadeleri bu duruma çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir.

Gönderilen mektuplar ve günlüklerde, savaşa katılan her askerdeki harp psikolojisinin bireysel ve topluca kendini gösterdiği, oldukça benimsenmiş bir ruh halini görmek mümkündür. Özellikle savaştığı düşmana ve kullanılan silahlara takılan isimler, sıfatlar yaşanan mecburiyeti eğlenceli hale getirmenin bir yolu olarak görüldüğü anlaşılmaktadır. Türk askerine “Abdül, Maruf”, özellikle çıkarma sahilini zaman zaman ateş altına alan Türk toplarına ise “Beachy Bill (Plajın Faturası)”, “Lonesome (yalnız) Liz” ve “Asyalı Annie” isimlerini takmışlardır. Bop isimli bir Anzak askeri annesine yazdığı mektupta yaşadığı savaş tecrübesini şöyle anlatmaktadır:

Gelibolu Ateş Hattı, 11. Kasım 1915, “Sevgili Anneciğim. (...) Geceyi buradaki yeraltı siperlerinde geçirdik. Çıkarmanın zorluğunu ancak gün ışığında görebildik Tepeler sahile peş peşe sıralanmıştı. Çobanpüskülleri, çalılıklar, fundalıklar gibi dikenli bitkilerle ve adaçaylarıyla örtülüydü. Türklerin bunların arasından nasıl sıyrıldığı tam bir muamma. Bunu ancak çıkarmaya katılanlar anlayabilir. Abdül (askerler arasındaki adıyla Maruf) tünel kazdı. Onu yerinden kökleyip çıkarmak birkaç adamdan fazlasını gerektirecek. Ayın üçüncü öğleden sonra ‘Beachy Bill’ Türklerin en korkulan ve de en kaçınılmaz topu, mermilerini ileri mevzilere ateşleyerek kendisini gösterdi” (Tetik vd., 2009: 1115-1116).

Anzak askerlerinin mektup ve anılarına yansıyan bir diğer konu ise siperlerde geçirdikleri yaşantıları olmuştur. Özellikle çok sıcak geçen bir yazın ardından yaklaşan kış günleri, kasım ayının sert rüzgârlarıyla çok zor hale gelen yaşam, en azından yaz aylarında yaşamlarını zehre çeviren ve sülük gibi yapışan sinek bulutlarını yok etmesi ile teselli bulduklarını yazıyorlardı. Artur V. Steel isimli asker arkadaşına yazdığı mektupta, siperlerdeki yaşantıyı şöyle anlatıyordu:

Issız Sığınak, Anzak Koyu, 14 Kasım 1915, “Sevgili Bayan White, Bizler siperleri derinleştirmekle, yeni siperler açmakla, yeraltındaki evlerimizi kışa hazırlamakla meşgulüz. Son günlerde oldukça sessiz olduklarından Türklerin de aynı oyunu oynadıklarını düşünüyorum. Hala suyumuz az. Hava banyo yapmak için gittikçe soğumaya başladı. Yağmuru bekleyeceğiz ve yağdığında da banyo için yağmurun altında koşturacağız. Soğuk hava, sülük gibi yapışan sinekleri bir nebze de olsa yok etti de yemeğimizi daha rahat bir ortamda yiyebiliyoruz” (Tetik vd., 2009: 1134-1135).

Gelibolu’ya gelen her Anzak askeri, savaştığı Türk askerini tanıdıktan sonra ona karşı hissettiği hayranlığı yazdığı mektuplara da yansıtıyordu. Kendilerine kara propaganda ile vahşi ve insanlık dışı olarak anlatılan Türklerin aslında oldukça cesur savaşçılar olduklarını yazıyorlardı. İsmi belli olmayan bir Anzak askerinin Annesine yazdığı mektup:

Gelibolu, 12. Kasım 1915, “Canım Anneciğim. Bu Satırları sana iyi olduğumu bildirmek için yazıyorum. Burada her şey sessiz. Hemen hiç yaralımız yok. Herkes gibi savaşın bitmesini ve bir an önce sana dönmeyi istiyorum. Türkler daha önce burada olduğumuzdakinden daha sessiz görünüyorlar. Eminim ki onlar da bundan sıkılmışlardır. Çok nöbet tuttuklarını hiç sanmıyorum. Fazla yiyecek bulduklarını da sanmıyorum. Ama çok cesur savaşçılar ve bugüne kadar da iyi geldiler” (Tetik vd., 2009: 1125).

Artur V. Steel isimli bir Anzak askerinin yazdığı mektup kendi kamuoylarında yaratılmak istenen algının yanıltıcı olduğunu ortaya koyan ve askerlerdeki duygu düşünce değişimini gösteren çarpıcı bir örnek teşkil etmekte:

14 Kasım 2015, Anzak, “Sevgili Molly, Yeniden cepheyiz, birkaç haftalığına cephe gerisindeyiz. Şu ana kadar çok meşgul olduğum için sana yazamadım. Tekçam mevkiinde bulunan herkes şu an çok meşgul. Siper kazıyor, derinleştiriyor, kütüklerle güçlendiriyor, kireçliyor ve tüneller hazırlıyor. Türkler çok sessizce bizimle aynı oyunu oynuyorlar. Onları umutsuzca çalışırken görebiliyoruz. Zavallılar bizim büyük hasar veren bombalarımız yüzünden ara vermek zorunda kalıyorlar. Sayıları da azalmış gözüküyor. Bizim az ilerimizde dikenli telle çevrilmiş, fazla güçlü olmayan bir mevzileri bulunuyor. Alsa alsa biraz zamanımızı alır. Onların güçlü ve cesur savaşçılar olduklarına dair hiçbir şüphemiz yok. Yakında bitecek bir savaş için çok iyi savaşıyorlar. Bizler burada kahraman savaşçıların bulunduğu bir kuvvetle karşı karşıyayız. Ciddi kayıplar verdirecekler. Avusturalyalılar burada olup bitenin yarısını bile bilmiyorlar. Gazetelerin yazdığı haberler de çok yanıltıcı” (Tetik vd., 2009: 1213).

İsmi belli olmayan bir Anzak askerinin yazdığı mektup:

16 Nisan 1915, “İngilizlerin kötü tavırlarına bir örnek olmak üzere şunu ifade edelim ki İngilizler Türklerin esirleri kesip yediklerini yaymışlar. Bu askerler esir düşer düşmez, ‘Bizi ne zaman yiyeceksiniz? Ne zaman keseceksiniz?’ gibi sorular sormuşlardır. Kendilerine yapılan muameleyi görünce ve yapılacak muamelelerin ne olduğunu anlayınca ‘Vah! Arkadaşlarımız da keşke bu gerçeği bir kere görseler!..’ demişlerdir. İngilizler, Avusturalyalıları Almanlara karşı harp için yani Büyük Britanya’yı dolayısıyla bütün İngiliz sömürgelerini Alman istilasından kurtarmak için getirdiklerini söylemişler; ancak tamamıyla aksi hareket ederek Türklere karşı göndermeleri, Avusturalyalıları derinden etkilemiştir” (Tetik vd., 2009: 1335).

3. Muharebeler Esnasında Esir Düşen Askerlerin Mektupları

Gelibolu Muharebelerinin diğer bir yönü de muharebeler esnasında esir düşen askerlerin, esaret altında yaşadıkları olmuştur. Özellikle Batı Medeniyeti temsilcisi olduğunu iddia eden ve Türkleri vahşi, barbar olarak gösteren İngilizlerin bu muharebelerde gerçek yüzlerini ortaya koymaları, Türkler hakkında yaptıkları kara propagandaların tersinin ortaya çıkması bakımından önem arz etmektedir.

Askerlerin yaşam şartları, fiziki şartlar ve mevcut esir sayılarının etkisiyle kamptan kampa farklılık göstermekteydi. Bazı kamplarda çoğunluğu rütbeli askerler oluşturmaktaydı. Kampların bir kısmı siviller için düzenlenmiş, asker eşleri için de düzenleme yapılmıştı. İngilizlerin, Mısır'daki kamplarda Türk esirlerinin gözlerini oyarak kasten öldürme girişimine varan kötü muamelelerde bulunmaları, acı bir hatıra olarak hafızalarda yer etmiştir (Akkor, 2018: 1).

Tablo 1. Gelibolu Muharebelerindeki Türk Tarafı Kayıpları:

	Şehit	Yarlı	Kayıp	Hava Değişim	Hastalık Sonucu Ölüm	Hastaneye Götürülen	Toplam
Türk Tarafı	57.263	97.874	11.178	7.084	29.297	14.000	207.696

Kaynak: Taşkiran, 2001: 24.

Kayıp olarak kayıtlara geçen askerlerimizin hemen hemen hepsinin Müttefikler tarafında esir olarak kamplara götürüldükleri kabul edilmektedir. Müttefikler, esir alınan Türk askerlerini, önce Limni Adası'nda bulunan kamplara götürmüşlerdir (BOA, HR. SYS, 2194/16, akt. Akkor, 2018:7). Limni Adası'nda gerekli kayıt ve tasnif işlemi yapılan Türk esirleri, sömürgelerinde hazırlamış oldukları kamplara sevk edilmiştir (BOA, HR. SYS, 2194/50, akt. Akkor, 2018: 7). Ancak Limni Adası'ndaki kamp koşullarının çok ağır olması, sevki bekleyen esir askerler başta zatürre olmak üzere birçok hastalıktan vefat etmişlerdir (PRO, FO 383/101, akt. Akkor, 2018: 7).

İngilizler için en önemli esir kamp merkezi Mısır'da bulunuyordu. İngiliz doktorlar tarafından "Pellagra" adı verilen hastalığın nedeni, yetersiz beslenmeden kaynaklanan vitamin eksikliğiydi. Esir Türk askerleri bu durumu şöyle anlatıyordu (Akkor, 2018: 24):

"1 Ağustos 335 (1919) tarihinden itibaren İngilizler bütün Osmanlı esirlerine beygir ve katır eti vermeye başlamışlardı. Askerler bunu birkaç kez iade ettiyse de daha sonra yemek zorunda kaldı. İşte Ağustos'un o müthiş sıcaklarında Mısır gibi son derece sıcak bir muhitte kokmuş beygir ve katır etlerini yemek mecburiyetinde kalmış olan zavallı askerlerimizin birçokları bu yüzden dizanteriye ve birtakımları da bir çeşit uyuz benzeyen ve İngiliz doktorları tarafından Pellagra diye adlandırılmış olan müthiş bir illete yakalanarak telef olup gitmişlerdir..." (Apak, 1988: 165-171, akt. Akkor, 2018: 24).

Esir kamplarında yaşana bir başka trajedi ise, bu kampların revirlerinde görevlendirilen Ermeni asıllı doktorların yapmış oldukları insanlık dışı işkencelerdi. Özellikle Heliopolis Kampı'nda tutulan Eyüp Sabri (Akgöl), isimli asker yaşanan bu trajediyi ve insanlık dışı işkenceyi hatıratında şöyle anlatmaktadır (Akkor, 2018: 24):

"... Abbasiye Hastanesinde Mısır'da Osmanlı esirlerine yapılan cinayet ve hıyanetlere misal olunamaz. Zannedirim bu alçakça işleri yapanlar gerçi sırf Ermeni doktorları olmuştur. Esaret altında bulunan bu günahsız askerlerimizin gözlerini bağırta bağırta oymuşlardır. Failleri olmamakla beraber, sebebiyet vereni olmak itibarıyla, tabiatıyla bütün İngiliz hükümetine ait olacağını vicdan sahipleri takdir edecektir" (Sefercioğlu, 1978: 70-71, akt. Akkor, 2018: 24).

Ancak barbar olarak anlatılan Türklerin ise muharebelerde esir aldıkları İngiliz ve Anzak askerlerine gösterdikleri ihtimam, bakım ve insani davranışların yaralı olarak esir alınan askerlerin mektuplarına övgü ve takdirle yansıdığı gözlenmiştir. Frank isimi bir İngiliz askerinin yazdığı mektup:

16 Nisan 1915, "Aziz Reevers, benim burada bulunduğumu duyduğunuzda hayretler içinde kalacağınızdan eminim. Adresimden de anlayacağınız gibi, esir düştüm. Bacaklarımdan yaralandım, ancak iyileşiyorum. Türkler bize çok iyi bakıyorlar. Burada böyle güzel muamele görünce hayretler içinde kaldım. Kardeşim, kısacası burada bulunmaktan çok memnunum. Türkleri İngiltere'ye iyi olarak anlatınız. Bu söylediklerimin hepsi doğrudur" (Tetik vd., 2009: 1339).

Ges isimli bir Anzak askerinin yazdığı mektup:

"Aziz annem ve babama hemen birkaç satırlık mektubumu gönderiyorum. Merak etmeye hiç lüzum yok. Burada iyiyim. İki aziz kardeşime ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü ben önce vuruldum. Bir kurşun arkamdan girip göğsümden çıktı. Diğer kurşun da bacağıma girdi. İyileşiyor. Rastladığım adamların en iyisi gerçekten bu Türkler. Mektubunuzda George ve Ted hakkında bilgi veriniz. Bulduğum hastane İstanbul'un en güzel hastanesidir" (Tetik vd., 2009: 1341).

George isimli bir Anzak askerinin anne, babası ve halası ile amcasına yazdığı mektuplar:

"Sevgili Anne ve Babacığım, her ne kadar hareket edemiyorsam da hayatta olduğumu size bildirmek için bu birkaç satırı yazıyorum. Çünkü bacağımdan yaralı olarak bir Türk hastanesindeyim. Üzülmeyin, iyileşmekteyim. Buradaki insanlar çok sevecendir. Doktorla hastabakıcılardan biri ve diğer adam daha İngilizce biliyorlar" (Tetik vd., 2009: 1344).

"Aziz Halama ve Amcama, hastanede olduğumu adresimden anlamışsınızdır. Şimdi artık iyi olduğumu size bildirmek üzere şu birkaç satır yazıyı yazıyorum. Burada Türkler bizlere karşı çok şefkatliler. Bir patlama sonucu yaralandım. Beni arazide bıraktılar. Türkler beni aldılar. Burada alayımızdan çok kişi var" (Tetik vd., 2009: 1348).

Frank isimli bir Anzak askerinin annesine yazdığı mektup:

"Sevgili Anneciğim. Hayatta olduğumu bildirmek için size iki satır yazacağım. Bu mektubumu alıncaya kadar beni kaybolmuşlar arasında zannedeceksiniz. Bir gülle parçasıyla ayağımdan yaralandım. Kalçamda büyük bir delik açıldı. Arkamda da bir süngü yarası var. 7 Ağustos'ta esir düştüm. Zapt ettiğimiz Türk siperini birkaç saat muhafaza ettiysek de sonuçta kaybettik. İşte bu sırada arkadaşlarım geri çekildiler. Ben orada kaldım. Diğer üç arkadaşımın birlikte esir edildim. Türkler bize karşı iyi davrandılar. İstanbul'a getirilinceye kadar istirahat edebilmemiz için ellerinden geleni yaptılar" (Tetik vd., 2009: 1352).

D.C. Mc Lain isimli bir Anzak askerinin kardeşine yazdığı mektup:

"Sevgili Kız Kardeşim. Esir olduğumu duyduğunuzu zannediyorum. Emin bir elde olduğumu bilmeniz sizi rahatlatacaktır. Lakin benim tamamıyla kurtulmuş olmam ve rahat olduğumu duymanız da sizi sevindirecektir. Burada Türkler iyi adamlardır. Kendimi üşütmüş olduğumdan iyi bir hastaneye sevk edildim. Orada çok iyi bakılıyorum. Bana doktorların en iyisi bakıyor. Hastanenin diğer personeli de çok iyi baktılar. O nedenle birkaç gün içinde iyileştim. Onların bana göstermiş oldukları insaniyeti unutmayacağım. Rastladığım bütün subaylar gerçekten asil kimselerdir" (Tetik vd., 2009: 1370).

4. Sonuç

Gelibolu Muharebelerine çoğunlukla er rütbesinde katılan Anzak askerlerinin savaşın başlangıcından sonuna kadar yaşadıkları muharebeleri, günlük yaşantılarını ve esir düşenlerin esaret altında kendilerine gösterilen tavrı yansıttıkları mektup ve günlükleri, basit ve özentsiz bir anlatımla yazılmış olup, ancak muharebeler ve yaşananlar hakkında çok daha ayrıntılı ve

Anzak Askerlerinin Günlük ve Mektuplarında Gelibolu Muharebeleri ve Türk Algısı

gerçekçi bilgiler vermektedir. Mektup ve günlük anlatımlarında görülen en önemli sonuç, İngiliz kontrolünde yayın yapan Avusturalya ve Yeni Zelanda basınıyla İngiliz taraftarı siyasetçilerin oluşturmaya çalıştıkları “şovenist” algı neticesinde meydana getirilmeye çalışılan “Anzak Efsanesi” (Umunç, 2016: 180) ile örtüşmediği gerçeğidir. İngiliz siyasetçilerin emperyalist amaçlarını gerçekleştirme maksadıyla savaşa gönderdikleri Anzak askerleri başlangıçta, macera, şan şeref ve çok para kazanma hayâliyle büyük bir istekle gönüllü olmuşlarsa da savaş gerçekliği ile karşılaştıklarında hayallerinin çok ötesinde yaşadıkları zorluklar ve kayıplarla fiziken ve ruhen büyük bir hezimete uğramışlardır.

Anzak askerlerinin karşılaştıkları diğer bir gerçeklik ise, kendilerine vahşi ve barbar olarak tanımlanan Türkler hakkındaki düşüncelerinin, savaşırken ve esir düştüklerinde, kısaca Türklerle karşılaştıklarında, tamamen değişmesi olmuştur. Dünyaya medeniyetin örnek milleti olarak gösterilen İngilizlerin esir ettikleri Türkleri, toplu halde yaktıkları, Ermeni doktorlar aracılığıyla gözlerini oydukları ve asit havuzlarına atıkları gerçekleri ortadayken, yaralanarak esir düşen Anzak ve İngiliz askerlerinin İstanbul’daki en özel hastanelerde günün imkânlarıyla çok iyi bakılması, askerlerin düşüncelerinin değişmesinde önemli faktörlerden olmuştur.

25 Nisan’da Kraliyet Deniz Tümeni Kurmay Başkanı olarak çıkarmada yer alan Yeni Zelandalı Korgeneral Sir George S. Richardson, günlüğünün 18 Aralık 1915 tarihli notunda şunları söyler: “Anzak ve Suvla [cephelerinin] son tahliye gecesi—bize binlerce ve binlerce hayata mal olan bir harekâta, yenilginin kabulü. Hava ve deniz, tahliye için uygun ve inşallah başarılı olur” (Umunç, 2016: 180). Richardson’ın bu sözlerinde, düş kırıklığı, coşku ile başlanılan bir maceranın acı sonu ve yenilginin ezikliği, tüm açıklığı ile yansımaktadır. İşte bu macerada yer almış o Anzak askerlerinin günlüklerinde de bu yenilgiyi hazırlayan koşullar, gerçekçi bir anlatımla her bakımdan yansıtılmıştır (Umunç, 2016: 180).

Sonuç olarak Anzaklar, Aralık 1915 ortasından itibaren yarımadaya çıktıkları ve Ocak 1916 ortasına kadar yaşamlarını sürdürdükleri ve zafer vaadiyle geldikleri bu toraklara arkadaşlarının, akrabalarının, komşularının ölümlerini ve bedenlerinin birer parçasını emanet ederek Gelibolu Yarımadası’ndan hayatlarının en büyük sınavını vererek düş kırıklığı ve yenilgi ezikliği içinde çekilip gitmişlerdir.

Kaynakça

- Akkor, M. (2018). Çanakkale Cephesi’nden Mısır’a Götüürülen Türk Esirleri. Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Azmi Özcan Öğrencileri Özel Sayısı, 1-38. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/vakanuvis/issue/39776/47139>
- Apak, R. (1988). *Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları*, Türk Tarih Kurumu.
- Nejat S. (1978). *Esaret Hatıraları*, Tercüman.
- BOA, HR. SYS, 2194/16.
- BOA, HR. SYS, 2194/50.
- PRO, FO 383/101, *Alleged ill treatment of Turkish prisoners at Mudros*, 10 September 1915.
- Özkan, M. (2015). *Anzaklar Neden Geldi?*, Tr Dergisi, 1, 42-47. tr_1_baski_onay.pdf (yee.org.tr) (Erişim Tarihi: 24.11.2022).
- Robertson, J. (1990). *The Tragedy and Glory of Gallipoli: Anzac and Empire*, Leo Cooper.
- Taşkıran, C. (2001). *Ana Ben Ölmedim*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Tetik, A., Demirtaş, S., & Demirtaş, S. (2009). *Çanakkale Muharebelerinin Esirleri-İfadeler ve Mektuplar-*, Cilt II, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Tunçoku, M. & Taşkiran, C. (2000). *Çanakkale, Churchill ve Anzaklar*, Genelkurmay Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları.

Umunç, H. (2016). Anzaklar ve Çanakkale: Anzak Günlüklerindeki Gerçekler. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 33(1), 169-181.

<https://tarihturklerdebaslar.wordpress.com/2014/11/14/canakkale-savaslari-ingiliz-ve-anzak-propaganda-afisleri/>, (Erişim: 05.10.2022).

Beyan ve Açıklamalar

1. Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler (The authors of this article confirm that their work complies with the principles of research and publication ethics).

2. Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir (No potential conflict of interest was reported by the authors).

3. Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir (This article was screened for potential plagiarism using a plagiarism screening program).